

Panun rakinoita

200-vuotias Goethe.

Maaailman lehdistö — niin päivä- kuin aikakauslehdistö — on tänä päivänä tulvillaan Johann Wolfgang Goetheä. Varmasti aniharvoin kirjallisel- le merkitapaukselle on omistettu niin paljon teksti- ja kuvapalstoja kuin 200-vuotiaalle Goethelle tänään tullaan omistamaan, kun ”määräaika”, josta jo kuukausia ja viikkoja on puhuttu, tulee täyteen: keisarille neuvokselle Johann Kasper Goethelle ja hänen puolisolleen Katharina Elisabethille syntyi elokuun 28 päivänä 1749 Frankfurt am Mainissa poika, joka kasteessa sai nimet Johann Wolfgang.

Taivaan merkit olivat suotuisat. Tähtien asento lie harvoin ollut otollisempi, sillä poika sai jo syntymälahjoikseen melkein enemmänkin kuin mitä hyvä sadunkinjoittajakaan aina ei voi kummilahjoina prinsilleen jakaa: kauliin ulkomuodon, herkan ja helposti lämpiävän sydämen, vilkkaan mielikuvituksen, — ”Lust zu fabulieren”, tiedoille ja taidoille vastaanottavaisen mielen, rikkautta ja hyvän yhteiskunnallisen aseman.

Luulen, että ne, joita Goethen elämäkerta kiinnostaa, sen myös suurin piirtein tuntevat — tämä alakertalla ei missään tapauksessa salli hänen elämänvaiheittensa kertaamista. Ulkonai-

sesti, yhteiskunnallisessa mielessä, hänen pitkä ja vaiherikas elämänsä oli yhtämittaista nousua. Kirjailijana saavutti hän jo nuorena vastavalmistuneena lakitieteen tohtorina kadehditun johtaja-aseman ja koko Saksan ja — voi sanoa — nuoren Euroopan katseet kiintyivät häneen. Tämä asema vahvistui ennen pitkää valtaistuimella istumiseksi. Henkisenä voimalähteenä ja valloittavana persoonana ei kukaan pystynyt kilpailemaan Weimarin ministerin kanssa, mutta pelkästään kirjallisuudesta kysymyksen ollen Goethellä oli kilpailija, Schiller, paljossa aivan toisenlaisesta yhteiskunnallisesta asemasta aloittanut mies, jonka jo eläissään saavuttama asema ja maine — myös hänet Karl August kutsui Weimarin hoviin — on oikeastaan sitäkin korkeammalle arvostettava, koska hän ei ulkomuodollaan herättänyt huomiota, saati valloittanut samalla tavoin kuin kirjallinen kilpailija Goethe säteilevällä olemuksellaan.

Vielä tänä päivänä asettavat jotkut Schillerin korkeammalle kuin Goethen, mutta yleinen mielipide on ratkaisevasti jälkimmäisen kannalla. Mitä suurempi yleisö esim. meidän maassamme ajattelee sillä ei ole väliä, sillä aina- kaan tänä päivänä ja meillä Goethe ei ole suuren yleisön kirjailija, jos- kohta hän 30-luvulta lähtien, jolloin

hänen valitut teoksensa ilmestyivät halpana, mutta erittäin aistikkaana yhtenäisenä laitoksena, on tullutkin tutuksi ei vain nimeltään ja maineeltaan vaan myös kirjailijana. Kirjallisuuden historiassa. Goethen nimi loistaa kirkkaimpien tähtien lailla, mikä ei suinkaan merkitse sitä, etteikö hänestä olisi väiteltä puoleen ja toiseen. Sillä jos saa tänä päivänä hänen syntymänsä 200-vuotis- muisto huomiota osakseen, niin ei liene toista kirjallista suuruutta, josta olisi jo aikaisemmin kirjoitettu sellainen tavaton määrä kirjoja kuin Goethestä, jopa siihen määrin, että kaikkien kirjojen tekijöitä ei enää haettuine vertailuineen ja aiheineen voida pitää täysjärkisinäkään.

Goethe tunnustetaan aivan yleisesti säätyyn ja sukupuoleen katsomatta. Vähänkin lukusivistystä saanut ihminen pitää välttämättömänä olla tietävinään, että Goethe oli nero ja suuri kirjailija, mutta eri asia sitten on kuinka moni meistä sulattaa hänet. Kirjallisuudenhistoriasta puhuttaessa yleensä on kirjoittamaton laki, että Goethe on tunnettava ja ymmärrettävä, mutta kun toisaalta Goethe-btkimuksella on asetettu niin korkea kynnyks kuin Faust harva lopultakaan voi sanoa, jos on rehellinen, että Goethen tuotanto on hänelle kokonaisuudessaan kirkastunut. On nim. tapana sanoa, ettei se, joka ei tajua Faustia, ole Goethe-kypsi. Ja kyllä minun ainakin on myönnettävä, että esim. Faustin I osan luettuani en sitä vielä tajunnut ja että vasta Faustin teatterissa nähtyäni aloin ”nähdä” jotain, mutta tällä hetkelläkään en us-

kalla väittää, että olisin varma siitä, että oma Faust-näkemykseni on oikea. Faust, Goethen päätyö, joka askarrutti hänen mieltään melkein koko hänen täysikäisyytensä ajan, tuntuu kuitenkin vaavan ennen aavistamattomia näköaloja ihmisielen salattuihin maailmihin samalla kuin se on erään aikakauden kirjallinen monumentti samalla tavoin kuin joku ”Jumalainen näytelmä” omana aikanaan.

On suorastaan outoa ajatella, että sama mies on kirjoittanut syvällisen Faustin ja sentimentaalisen ”Wertherin”, mutta se kai puolestaan todistaa kirjoittajan nerollisuutta, kun hänessä näin yhdistyy tavallaan kaksi hyvinkin vastakkaista puolta. Näytelmäkirjailijana ei 1700-luvun Eurooppa sitten Shakespearen aikojen tuntenut tavanneensa Goethen vertaista mestaria ja proosakirjailijana — rohkeata ennakkoi- mista sinänsä runon ja draaman valtakaudella sekin — Goethe on suorastaan tienraivaaja, minkä lisäksi hän psykologina niinkuin erinäisillä muilla- kin tieteen aloilla aivan yllättäen ikäänkuin aavistuksellisesti on nähnyt tai, sanoisinko, vaistonnut asioita, joi- hin tiedemiehet vasta paljon myöhem- min ovat päässeet käsiksi.

Vaikutti Goethen maailmanmainee- seen siis kuinka paljon hyvänsä hänen huomattava yhteiskunnallinen asemansa Weimarin herttuan ”oikeana kä- tenä,” yleisneroutensa, maailmanmies- ominaisuutensa, persoonallisuutensa si- nänsä, hänen lukemattomat rakkaus- suhteensa ja monet tekijät, hänen laaje- ja ihmiselämää niin monelta eri puo-

lelta viisaasti valottava tuotantonsa riittää korottamaan hänet sille paikalle, jonka tutkijat jo toistasadan vuo- den ajan ovat hänelle myöntäneet. Tä- näkään ristiriitaisena toisen maailman- sodan jälkkikautena, jolloin kieli- ja rotuviha ja kansallisuuskiihko niin pal- jossa kuohuttaa ihmisten mieliä, so- kaisee heidän silmiään ja hämmentää käsityksiä, tuntuu siltä, että Johann Wolfgang Goethe kohoo yläpuolelle kansallisuus- ja kielirajojen, kuten ai- ne tekee se, joka on muuttunut pelkästä kansalaisesta kansojen yhteiseksi hen- kiseksi omaisuudeksi. Eräs parhaimpia esimerkkejä tästä olisi mielestäni to- teamus, jonka tuonnoin tein vieralla maalla. Harvassa maankolkassa on nim. saksalaisuus niin vihattua tällä hetkel- lä kuin Hollannissa, jossa Hitler vuosi- kausia vallitsi, mutta kun siellä vie- tettiin miehityksestä vapautumisen vuo- sijuhlaa esitettiin maan päänäyttämöl- lä — Goethen ”Egmont”, vapaustai- telunäytelmä Espanjan valtakaudelta Alankomaissa.

Akateemikko V. A. Koskenniemi, suuri Goethe-tutkijamme, lausuu äsken ilmestyneen teoksensa ”Goethe ja hä- nen maailmansa” viimeisinä sanoina seuraavaa: ”Goethe on avartanut ja syventänyt meille ihmisosaamme, lähentänyt sitä luontoon ja jumaluuteen, jotka ovat kaksi eri nimitystä suurella alkuielmille, kaiken elämän ikuiselle alkuperälle.”

Muodostukoon siis tämä elokuun 28:s 1949 mahdollisimman monelle jonkun hedelmöittävä kirjallisen herätteen päiväksi!

Panu.